

„A bölcsesség helyőrsége”

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

Az Úr ráér,
lassan számolja ki
egy szalvétán a
végső képletet

2020. február 15.

IV. évfolyam 7. szám

4 Gerencsér Anna
novellája

5 Kopriva Nikolett
és Szauer Ágoston versei

6 Olvasói levél
egy pécsi olvasókról

Jaguár (részlet)

portré

Kétszázhusz éve született Brassai Sámuel

Az utolsó erdélyi polihisztor

„Mit tehetek róla, ha a nemzeti nyelv *geniusa nyavalygásának s naponként látható roskadozásának egyetlenegy s talán utolsó Jeremiása vagyok?*”

„Méltóságos főtitkár úr! Mint Brassai Sámuel legöregebb tanítványa kötelességemnek érzem jelenteni, hogy Brassai tegnap megzáfolta előttünk az akadémia Almanachjának azt a tételét, hogy 1800. febr. 13-án született. Tegnap kérdezte korunkat s arra kétszer ismételte, hogy 1797. június 15-én született [...] Tisztelettel stb.” – Fogalmazott Kóváry László történész 1897. június 4-én Szily Kálmán miniszteri tanácsos, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárához írott levelében. Hogy Brassai Sámuel mégiscsak 1800. február

13-án látta meg a napvilágot, a torockószentgyörgyi parókia anyakönyvéből sejtethetjük, hisz apját, Brassai Welmer Sámuel 1798-ban nevezték ki Torockó tanítójává, fia pedig a ma már Románia területén található községben született.

A kis Brassai Sámuel életének első évtizedében szülei tanították: édesanyja, Koncz Krisztina, a torockószentgyörgyi unitárius lelkész lánya művelt nő volt, folyékonyan beszélt latinul, és a szóbeszéd szerint még a konyhában is mindig olvasott, mégsem égette oda soha az ebédet; édesapja iskolamesterként, majd lelkészként tevékenykedett Torockón, maga is az olvasás szenvedélyének élt, és fiát már egészen kiskorában bevezette a könyvek és a tudományok világába. Egy családi rokon leve-

lében olvashatunk gondtalan szellemi-lelki formálódásáról és idilli gyerekkoráról: „a kis Samu rendszeren a méhes kertben levő kis szobában ült, szüntelen olvasgatótt, öllel hordotta le az apja könyveit, néztem sokszor, hogy egyiket vette, a másikat tette és jegyezgetett. A fiúnak a szüntelen olvasás és ottan-ottan a gitározás volt a foglalatossága.” 1813-ban a kolozsvári Unitárius Kollégium tanulója lett. Apja később hazavitte néhány évre magántanulónak, majd a nagyenyedi kollégiumban is eltöltött kis időt, de végül csak Kolozsváron fejezte be az iskoláit.

Az 1820-as években vidéken dolgozott házitanítóként és zongoramesterként. Ebben az időszakban kezdte el írni első tanulmányait, illetve Világfi Antal néven publikál-

ni kezdett az *Erdélyi Híradóban*. 1833-ban Kolozsvárra ment nevelőnek. „Feltűnően magas, nyúlánk természetével, hosszú hajával, mint akkor a művészek hordták, egyszerre ismert alakká lett, tudományos híre különben is megelőzte. A Bethlen grófok házából az aristocrata körökben ismeretes volt. Úgy kell lenni, hogy a felsőbb körök leányai oktatását itt is folytatta” – Kóváry Lászlónak hamar igaza lett. Az erdélyi kaszinó Bölöni Farkas Sándor indítványozására *Vasárnapi Újság* néven ismeretterjesztő hetilapot alapított, melynek szerkesztésére Brassai Sámuelért kérték fel. A folyóirat első lapszáma 1834 áprilisában jelent meg, a társadalmi és közgazdasági részét Brassai, a politikai és külföldi híradó rovatot pedig Kriza János állította össze.

Ágoston Szász Katalin

Brassai Sámuel ugyanebben az évben publikálta első könyvét *Bevezetés a világ, föld és státusok esmeretére* címmel, majd a szabadságharc kitöréséig még legalább öt kötetet adott ki. 1837-ben a kolozsvári Unitárius Kollégium tanárává választották, ahol eleinte természettudományokat, majd 1845-től bölceletet is tanított. 1841-ben az unitárius egyház korondi zsinata elé terjesztette tanügyi tervezetét, amelyben kifogásolta a kollégium aktuális működését, és felsorolta reformjavaslatait, melyek közül a legfontosabbak a következők voltak: az oktatás teljes mértékben magyar nyelven folyjon, a tanítókat ne osztályonként, hanem szakonként nevezzék ki, állandó nevelésügyi bizottságot hozzanak létre.

vezérvers

Tóth Árpád

Isten oltó-kése

Pénzt, egészséget és sikert
Másoknak, Uram, többet adtál,
Nem kezdek érte mégse pert,
És nem mondom, hogy adósom maradtál.

Nem én vagyok az első mostohád;
Bordáim közt próbáid éles kését
Megáldom, s mosolygom az ostobák
Dühödt jaját és hiú mellverését.

Tudom és érzem, hogy szeretsz:
Próbáid áldott oltó-kése bennem
Téged szolgál, mert míg szívembe metsz,
Új szépséget teremni sebez engem.

Összeszorítom ajkam, ha nehéz
A kín, mert tudom, tied az én harcom,
És győztes távolokba néz
Könnyekkel szépült, orcád-fényü arcom.

1928

szerkesztőségi terepasztal

A RECEFICÉK TERMÉSZETRAJZÁRÓL

Bonczidai Éva

Te jártál már úgy, hogy nem jutott eszedbe egy szó? Itt van a nyelvem hegyén – szoktak sóhajtozni ilyenkor az emberek. Vagy úgy, hogy nagyon el szeretted volna mondani valamit, de mire rád figyeltek, teljesen kiment a fejedből? Ez is bosszantó érzés. De amióta megtudtam, hogy a receficék csintalanok ilyenkor, azóta jól szórakozom ezeken. A legviccesebb az, amikor összekutyulják a szavakat. Tegnap például – éppen késtünk el az iskolából – elővettem a dühös fejemet. Van ez a szemöldökmorcoló, homlokráncoló, egyre hangosabban szóló anyabanya arcom, na, ez kezdett ordítani az álmos bocsokkal: Hányszor mondtam, hogy mossál cipőt és húzzál fogat? Ők meg fogmosás közben is kuncogtak, cipőhúzás közben is rőtögték, végül gőcögve késtünk el mindenhonnan.

De kik ezek a receficék? Ilyen ujjpernyi kis kópék. Ha otthon vannak, zöldek, ha emberek közé mennek, halványlila gőzként bujkálnak előlünk. De ha nagyon figyelsz, észreveheted, ha épp itt van egy. Szeretik a szavakat. Legeslegjobban a nevetet, de egyszerű hétköznapi dolgokat is. Elcsenik az ember fejéből, és usgyi, elszelelnék velük. Otthon meg szétzedik, összerakják, gurigáznak vele, verseket, dalokat írnak és hangosan, kurjantgatva adják elő őket egy furcsa halandzsanyelven, amelyben a szavaink teljesen mást jelentenek, mint amit szoktak. De ők csak azt a zajt szeretik, amit ők csapnak. A mi dalunkból a zimme-zum és a bumm-bumm-bumm náluk olyan szörnyűség, mint nálunk a sötét. De bátor népség a recefice, mindig visszamerészkednek az emberek közelébe.

Egyik otromba tréfájuk az, amikor visszahordják az igencsak

megettápzott szavakat, az ember meg csak néz maga elé, hogy: egész nap ezen törtem a fejem, és épp most jut eszembe! A receficék meg kajánul vigyorognak, otthon is utánozzák, ki milyen képet vágott, és folyton hencegnek, kit hogyan vicceltek meg. Szóval vidám ez a receficebanda.

Honnan tudom, hogy léteznek? Ismerek valakit, aki még gyerekkorában összebarátkozott egy receficével. Tudod, a gyerekeknek könnyebb az ilyesmi. Hozzátok eljön a fogtündér, a Mikulás, az angyal, még a nyuszi is. A felnőttekre a legtöbb tündér rá se hederít. De egy gyerek, ha sok érdekes szót ismer, még egy receficével is találkozhat. Ugyanis imádják a különleges csemegéket. Mint például a kószál, bandukol, csatangol, lődörög, lófrál, ténfereg vagy baktat. Az ilyenekért akár napokig is lesben állnak.

Hogyan találkozott velük az ismerősöm? Mint mondtam, még gyerek volt. Megtanult egy gyönyörű szép verset. Elmondta otthon magának a kádban. Elmondta az édesanyjának, miközben készült a vacsora. Elmondta az édesapjának, miközben elemet cseréltek a távirányítós autóban. Elmondta a nagyinak, miközben hazafelé cipekedtek a boltból. Majd elmondta a szomszéd néninek a kapu előtt. És a szomszéd néni összecsapta a kezét, és azt mondta, amit azelőtt nagy, apa, anya, sőt még ő maga is megállapított: Hogy te milyen ügyes vagy!

Két nap múlva ünnepe volt. És amikor ő a közönség elé állt, hogy elmondja azt a gyönyörű szép verset, hadd lássa mindenki, milyen ügyes, akkor bizony még a címe sem jutott eszébe. Valaki kilopta onnan.

Pityeregve ment le a színpadról, szípgova vette fel a kabátját, hüp-

pöge lépdelt haza, pedig anya, apa és nagy is vigasztalta. Még mindig sírdogált otthon, amikor végre eszébe jutott pár sor: „Ez itt a ház, ez itt a tó, / ez itt az út, felénk futó, / ez itt akác, ez itt levél, / ez itt a nap, ez itt a dél.” És akkor vette észre azt a csepp kis halványlilát az ablakpárkányon. Hopp – elkapta, a markába szorította, majd gyöngéden betette egy cukorkásdobozba. Ki se merte nyitni, hogy jobban szemügyre vegye, mit fogott. Csak hallgatta a zszszegést, és amikor a mocorgásból egyszer csak egy sírós hang szólt ki: „ez itt virág, ezer, ezer, / ez a sötét gyalogszeder”, akkor tudta, hogy nem bogarat fogott. Kinyitotta a dobozt: egy szentjánosbogár-fényű kis recefice volt benne. Mielőtt kiszabadította volna, kifaggatta. Jót beszélgettek – a receficénél sok szó volt, szépen tudta cifrázni.

Sok mindent elmesélt, de a többi titok.

tárca

MÁR MINDEN FOGLALT

Pozsonyi Ádám

Keskeny Károly már öreg volt. És öreg volt a híd is, amin lépdelt. Öregebb, mint huszonöt éve, amikor először erre járt. Még a hajdanvolt Demokrácia Üldözötteinek Szövetsége egyik gyűléséről hazafelé jövet – feltéve, ha jól emlékezett, s volt ilyen nevű szervezet egyáltalán. Vagy lehet, nem is a híd volt öregebb, csak a szeme, mely a hidat nézte. A hidat, amelyen látszólag semmi nem változott.

Öregedő szemei most egy ismerős alakot fedeztek fel a korlátnak támaszkodva. A hátáról meg a gallérről ismerte meg. Az illető épp áthajolt, s a hömpölygő vízbe bámult. Az sem volt fiatalabb.

Odalépett hozzá.

– Hát te mit csinálsz itt?

A férfi lassan felemelte a fejét. Kellett pár perc, amíg megismerte, ki áll előtte – Keskeny ezen kissé meg is sértődött –, s ekkor kezét nyújtott.

– Töprengel – mondta Boros úr. – S közben keresek valamit.

– Mit?

– Valamit, ami még nem foglalt.

– Még szerencse – szólta Keskeny. – Mert aki a hídon áll, s a vizet bámulja, az általában meg akar halni.

– Meghalni? – kapta fel a fejét Boros úr. – Miért akarna az ember meghalni?

– Bármiert. Általában valami marhaságot. Az emberek mindig valami marhaságot akarnak meghalni. Nőkért, kártyáért. Legjobban dühít, amikor nagy eszmékért akarja valaki eldobni az életét. Mondjuk a hazáért.

– Meghalni a hazáért marhaság?

– Meghalni a hazáért... – morogta Keskeny, majd Boros úr mellé állt, s egy pillanatra ő is belebámult a vízbe. Alant két fadarab úszott, meg egy szétterült újság.

– Mennyire demagóg, ostoba gondolat is ez! Dühít, amikor egyszerű emberek nagy jelszavakkal dobálóznak. A múltkor is az egyik napilap tehetségtelen firkása körbekérdezte a képviselőket, hogy vajon ők meghalának-e a hazáért? Az ilyen kérdések feltevőit én ötven botütéssel büntetném. Nyilvánosan! – emelte fel a mutatóujját Keskeny. – Az átlagembernek nem a hazáért kell meghalni. Az átlagembernek a hazával mint olyannal nem is kell foglalkoznia egyáltalán. Nincs meg hozzá a kellő hatásköre. Tönkretenni sem tudja, nemhogy megmenteni. Az átlagembernek a családjára és a mellette álló tíz emberre kell vigyáznia és odafigyelnie. A Lajosra, aki maga alatt van, mert meghalt az anyja, a Ferire és Rékára, mert lehet, hogy szakítanak, meg a gyerekére. Nem páncé-

lököllel kell kitarítani. Ki az a bolond, aki arra vágyik, hogy páncélököllel kitarítson vagy lóháton rohamozzon a halálba? S közben ordítson hangzatos zagyaságokat? Ráadásul az olyan ember, aki békeidőben a hazáért meghalni akar és kitarítani, az a legkisebb nézetkülönbség miatt árulozza le a körülötte állót és megtagadja a barátait.

Keskeny hangja köhögésbe fúlt. Elhallgatott, majd kis szünet után suttogva mondta:

– Szóval örülök, hogy te nem. Mit is mondtál, keresel valamit?

– Igen – bólintott Boros úr. – Keresek. Valamit, ami még nem foglalt.

– Ami még nem foglalt? Kifejtenéd?

Boros úr ellépett a korláttól, s felbámult a budai hegyekre.

– Az élet kincsei oly számosak, de mégsem végtelenek. Mezőn ülni a fűben vagy a kukoricásban, fára mászni, nevetni egy filmen, mondani bizonyos szavakat, vagy furán ejteni őket. Ruhadarabok, ételek, színek, egy könyv, utcák, terek, madarak, állatok. És valamennyi kincs köthető egy bizonyos pillanathoz. Köthető valamihez. Pontosabban valakihez. Abban a kapualjban már mondtad egyszer azt a szót – valakinek. És ráadásul a bizonyos hangszúllyal. Ahhoz a

kabáthoz már hordtad valakivel azt a sálát. Azon a néven egyszer már nevezted valakit. Olyan mozdulattal már simogattál kóbor macskát az előtt a furcsa ajtajú pékség előtt, és egyszer valaki látta, és nevetett rajta. Szertartások. Játékok. Rituálék. Mind-mind csináltad már valakivel. S ha nem tartasz ki valaki mellett, és elsodor tőle az élet, aztán később újra megismerkedsz valakivel, valami addigra már foglalt lesz. Valami számodra elveszett. És ahogy telnek az évek, egyre több veszik el. Fogynak, egyre csak fogynak a lehetőségek. És te riadtan kapkodsz a maradék után. Ránézel a kékcinkére, fején oldalt a csíkra, s már nem tudod szeretni valakivel, mert valaki mással egyszer már szeretted. Mert ha mégis megteszed, és ugyanazt ugyanúgy szereted valaki mással is, hát áruló vagy. És te nem lehetsz áruló. Nem árulhatod el. Nem is okvetlen őt, azt a hajdani valakit. Önmagad nem árulhatod el. Azt, hogy valamikor fontos volt neked a kékcinke csíkja. Azt a régi énedet és azt a régi hitet nem árulhatod el. Soha.

Boros úr, az öregedő Boros úr, az örök aglegény, hátat fordított Keskeny Károlynak, ismét a vízbe bámult, s szinte magának suttogta.

– Mert miféle ember az, aki a kékcinke csíkját s vele önnön egykori hitét elárulja?

Lélek Jelen Lét

portré

A zsinat elfogadta a tervezetet, és Brassai nagy lelkesedéssel vetette bele magát az iskolai élet megreformálásába. Elindította a *Kék könyvtár* elnevezésű tankönyvsorozatot, módszertani könyveket írt és példatárakat állított össze, anyagi hozzájárulással támogatta az iskola fizikai és kémiai szertárát, hangszereket adományozott. Tanítási módszere gyakorlatias és türelmes volt, diákjaival jó kapcsolatot ápolt, figyelembe vette egyéni képességeiket és bátorította őket tudományos és művészi ambícióik kiteljesítésére.

Az 1848–49-es szabadságharc alatt Bem táborában tisztként szolgált, majd 1849–50-ben bujkálni kényszerült Szatmár és Máramaros megyében. Az ötvenes években Gönczy Pál pedagógus pesti tan- és nevelőintézetében tanított. Ezalatt folyamatosan kutatott és publikált, megalapította a *Fiatalok Barátja* és a *Critikai Lapok* című folyóiratokat. 1859-ben tért vissza a kolozsvári Unitárius Kollégiumba tanárként, majd 1862-től egy egész évtizeden keresztül az Erdélyi Múzeum igazgatójaként tevékenykedett.

A Magyar Tudományos Akadémia először 1837-ben választotta levelező tagjának a matematikai

és természettudományi osztályon, majd 1856-ban áthelyezték a bölcséleti osztályra, még mindig levelező minőségben. Ezen való felháborodottságát Jókai Mór az *Üstökös* elnevezésű humoros-szépírodalmi folyóirat 1865. május 20-i számában írta meg: „Látod tisztelt publikum, ezt a szép hőszerű szakállat és hőszerű hajfűrtöket? No hát tudd meg, hogy ennek minden szála külön tudományban őszült meg. Brassai mindent tud, a mit csak tudni lehet: ő nagy philolog, philosph, mathematicus, botanicus, criticus, historicus, grammaticus, statisticus, lingvista, belletrista, polemista és jurista; és azonfölül még muzsikos is. Ennek a sok oldalú tudományosságának köszönheti, hogy a magyar tudós акадеmia őt osztálya közül egyikben sem választják meg rendes tagnak.” A cikk megjelenése után már nem kellett sokat várni az akadémiai tagságra: 1865. december 15-én végre rendes tagnak választották.

Brassai Sámuel ekkorra már valóban felmérhetetlen mennyiségű és minőségű tudással rendelkezett, sorra jelentek meg kimerítő és átfogó jellegű szakkönyvei. Egyre inkább a bölcsész tudományok felé fordult, de természet-

tudományos érdeklődéséből sem vesztett. Nemcsak a nyugati nyelveket beszélte hibátlanul, de értett oroszul, szanszkritül, törökül és héberül is. Koraérett nyelvészeti munkássága is kiemeli a 19. század közegéből. Az ortológus-neológus szembenállás mindkét komponensét elutasította, nyelvszemléletét a nyelvek sajátosságos szórendjére és ezáltal hangzásvilágára, illetve közösségteremtő képességére alapozta. Meggyőződését az 1870-ben kiadott, *A magyar bővített mondat* című könyvének előszavában fogalmazta meg: „Mostani értekezésem tárgya a bővített mondat, melynek nem különben vannak számos sajátosságai a magyarban szintúgy mint más nyelvekben. De mi bezzeg nem tartjuk meg lelkiismeretesen, mint a többi nyelvekben szokták megőrizni birtokosaik. [...] Legalább ki kell vinnem végleges eldöntését a kérdésnek: »feláldozzuk, eldobjuk-e nyelvünk jellemét, alap- és alkat-szerkezetét a fordítók lomha kényelmének?« Már pedig a kérdés csak ez. És az a mit »nyelv-mívelésnek« neveznek, semmi sem egyéb, csak annak a kényelemnek türelmes eszköze, a mely minőséget határozott jellemmel együtt gondolni sem lehet. Már pedig törvényes, alkotmányos közösség, társadalmi solidaritás, szóval állam, sőt haza is lehet egy nyelv nélkül; de bizony nemzetiség a nélkül éppen nem, s azzal is csak úgy képzelhető, ha határozott, szilárd jelleműnek tesszük fel. Az ily jellemet pedig én nem a gyökökben és szókban, hanem a szólamokban keresem és lelem. [...] A pusztá szók csupán fogalmakat és száraz eszméket, képeket birnak kelteni; a kedély húrjain ellenben az eszmék sora, összefűzésök honos rende és módja keltenek harmoniás hangulatot.”

1872 őszén az újonnan megalakult kolozsvári egyetem elemi mennyiségtani tanszékére Brassai Sámuel nevezték ki. Két év múlva az egyetem doktori címmel tüntette ki, később karának dékánja, majd az egyetem rektora lett. Tanítómunkáját hasonló odaadással, lelkesedéssel és komolysággal végezte, mint korábban az Unitárius Kollégiumban. 1881-ben alapítványt hozott létre a szociálisan hátrányos helyzetű diákok megsegítésére, melyet később is nagy összegű pénzadományokkal támogatott. A kolozsvári egyetemről 1883-ban nyugdíjazták, 1887-ben a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjának választotta, utolsó könyvét 1896-ban *Az igazi pozitív philosophia* címmel adta ki.

A korán megöszült, szelíd és jószágos Brassai bácsi egész életében tiltakozott a ráragasztott polihisztor kifejezés ellen: „Állított enciklopédizmusom kulcsa az, hogy nekem csak egy tárgyam, egy tudományom van: a módszertan elméletben és gyakorlatban.” Soha nem nőszült meg, szerényen élt, saját magára alig költött, egyedül könyvekre adott ki nagyobb összegeket. Szigorú napirendet tartott, mindig odafigyelt egészségére és a napi elegendő testmozgásra, esténként pedig harmóniumon, brácsán, csellón vagy zongorán játszott. Egyetlen fényűző időöltése hangversenyek látogatása volt, melyekért hajlandó volt elutazni Pestre, Bécsbe, sőt még Berlinbe is. Elkötelezetten, hivatásszerűen hirdette a kultúra fontosságát, a *Szépírodalmi Figyelő* 1861. december 12-i

Brassai Sámuel

Forrás: Wikipédia

számában megjelent, *Nincs már ismerettyü!* című cikkében így fogalmazott: „Ugyan már mit bántanak engem? Mért nem tudnak békét hagyni nekem? Hisz' én oly jó izűen, oly csendes lélekkel bírnék totyogni, pepecselni az én köveim, az én burjánaim, az én állataim közt. Rakosgatnám őket egyik polczról a másikra. [...] Majd azért jön a czedulázás is. Aztán a lajstromozás, különböző czélokra különböző szerkezetekben. Gyöngyélet ám egy természetiek örének élete! [...] És ilyes örömeimben, édes élvezeteimben zavarnak engem a kőszivűek, a kegyetlenek! Mít? hogy kicsoda háborgat? Megmondom egy szóval: a barbarismus! Még pedig a leginkább nem állhatom fajtája: a civilisatio palástjába burkolódzó barbarismus. [...] Mily fájdalmasan hat elevenemre a nemzeties ősz nyelvet egyfelől, más oldalról a logika örök törvényeit sértő minden vétek!”

A Kőváry László által nyilvánosságra hozott dátumtévesztés hírért rögtön felkapta a kolozsvári, a budapesti, majd a teljes országos média. *A százéves Brassainál*, *A százéves Brassairól* és *Brassai mégis csak százéves* címekkel röpködtek a feltáró cikkek még hetekig.

Ennek köszönhető, hogy Brassai Sámuel százéves korának jubileumát még életében, 1897. június 15-én a teljes magyar tudományos és közéleti közösség ünnepelte. A már ágyhoz kötött, de szellemileg teljesen friss és aktív Brassai bácsi meghatódva fogadta Wlassics Gyula kultuszminiszter táviratát: „Ő cs. és kir. felsége legkegyelmesebben fölhatalmazni méltóztatott, hogy Nagyságodnak századik születésnapja alkalmából legmagasabb nevében szerencsekívánatait tolmácsoljam”. Továbbá a miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia, a *Budapesti Hírlap*, a Népevelők Budapesti Egyesülete, az Unitárius Kollégium, a kolozsvári egyetem rektora, Kolozsvár polgármestere és számtalan tudós, művész és képviselő köszöntötte. Kilenc nap múlva, június 24-én reggel hét órakor családja, barátai és tanítványai körében örökre elaludt. Teljes vagyónát a magyar unitárius egyházra hagyta, és kikötötte, hogy annak felét a kolozsvári Unitárius Kollégium, másik felét pedig a tordai Unitárius Algimnázium szellemi és fizikai fejlesztésére, kibővítésére fordítsák. Síremlékét 1910. október 2-án avatták a kolozsvári Házsongárdi temetőben.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Ágoston Szász Katalin (1996) szerkesztő, kulturális újságíró

Bonczidai Éva (1985) író, szerkesztő

Gerencsér Anna (1994) író

Kántor Mihály (1974) szakíró

Kopriva Nikolett (1996) költő

Pozsonyi Ádám (1969) író, publicista, zenész

Szauer Ágoston (1963) költő

Szócs Miklós TUI (1953) Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész

Tallián Mariann (1971) színművész, író

Tóth Árpád (1886–1928) költő, műfordító

Ophelisk - út a magasba

novella

DALLASBAN NINCS BOCSÁNAT

Gerencsér Anna

2019. november 19-én az Országos Mentőszolgálat az alábbi hírt tette közzé Facebook-oldalán:

„Jockey még a fájdalmat is csilapítja? Idős női hang tárcsázta a segélykérőt a hét elején Pest megyében. A bejelentő azért kérte a mentők segítségét, mert megsérült a csuklója, amely »elviselhetetlenül fáj«. A mentésirányító magas prioritásba sorolta a segélykérést, ám amikor nyugtatni próbálta a sérültet azzal, hogy mindjárt ott a segítség, váratlan fordulat következett. A hölgy arról kezdte győzködni bajtársunkat, hogy ne most, hanem a hamarosan kezdődő Dallas epizódja után küldje a mentőt, mert azt még szeretné megnézni. Az elmondása szerint deformált csuklójú asszony végül hamar belátta, hogy gyakran ismétlik a népszerű sorozatot, és arra is sikerült rávenni, hogy ne nyomkodja a távirányítót, inkább tartsa mozdulatlanul sérült végtagját. Bajtársaink végül gyors helyszíni ellátás után, stabil állapotban szállíthatták kórházba az idős asszonyt. Mielőbbi felépülést kívánunk!”

Szerda este óta fáj a keze, Edit mégis csak szombaton hívta fel a mentőket. Addig még győzködte magát, hogy ha pihenteti, magától elmúlik, szombat délutánra azonban már úgy érezte, mintha a csuklója üvegszilánkokkal volna kitömve.

Persze ez is Sára hibája volt. Amióta szerdán összevesztek, Edit nem volt önmaga: a feje is fáj, mintha valami ki akarna törni a halántékán át, a keze pedig – hát az egyszerűen elviselhetetlen volt.

Mikor a diszpécser végre felvette a telefont, könnyezni kezdett a megkönnyebbüléstől. A konyhában állt, jó kezében a kagylóval, remegő hangon sorolta a panaszait, s bár a nappaliból kiszűrődött Jockey hangja, neki ismét csak Sára szavai jártak a fejében. Az a ribanc! Hogy tehette ezt vele? Azt hitte, báránők, hisz jó szomszédok voltak negyven éve, és erre Sára képes azt mondani... A rosszindulatú mondatok visszatértek, s a feje körül keringtek gúnyosan sziszegve és csatogva. Bizony, Sára szerint ő... Nem talált szavakat, amelyek ráillettek erre az áruhárra. Bár talán akkor sem kellett volna megütnie.

– Én megértem – mondta a nappaliban Jockey, épp mikor a diszpécser azt kérdezte:

– Mikor történt a sérülés?

Edit válaszolt, de közben Jockeyra figyelt. Szerette hallgatni: megnyugtatta a hangja, az az érett, férfias, határozott hang, amelynek minden rezdüléséből áradt a magabiztosság, s amely azzal az érzéssel töltötte el, hogy valaki vigyáz rá, és segít, amikor ő nem tudja, mit kell tennie.

– Teljesen igazad van, nem szabaddott volna ezt mondanom.

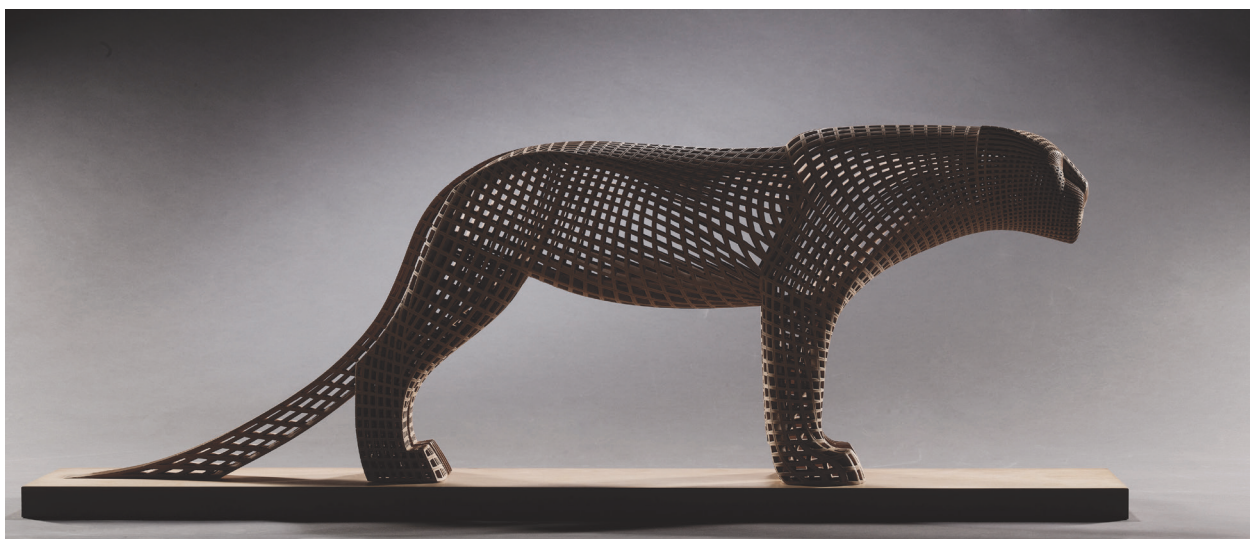
– Úgy érzem, túlreagáltam.

– Tessék?

– Semmi, semmi – Edit hallotta, ahogy a diszpécser sóhajt egyet, mintha csak egy vállvonást akarna közvetíteni, de valójában Jockey-ra figyelt.

– Jól tetted, hogy megütöttem – folytatta az a bársonyos hang –, de jobban kellett volna vigyáznod a kezedre.

Tény és való, sosem volt igazán harcos alkat, s amikor a csuklója

Jaguár

helyén feszülő, vöröseslilás, torzduzzanatra nézett, újra és újra végignyilallt karján a fájdalom, s ismét a fülébe csegett a száraz roppanás, amellyel a keze Sára száraz, ráncos bőrének csapódott. Gyerekes, ostoba dolog volt megütni, egy kislány pofokodik így az iskolaudvaron, nem egy megfontolt, felnőtt nő, aki már nem is fiatal. Jockey azonban nem erre célzott.

– Mi lesz, ha bejönnek?

Erre nem is gondolt. Pedig biztos bejönnek, nem fogják annyival beérni, hogy a kapuban lássák el, a kerítés szélén ülve.

– Mi lesz, ha valamelyikük be megy a konyhába?

– Halló? Ott van még, asszonyom?

– Igen – Edit ép keze remegni kezdett. – Nem tudnak... Nem tudnak később jönni?

– Később?

– Ez az, Editkém – biztatta Jockey – csak találj egy kifogást!

– Most kezdődik a Dallas.

– Micsoda?

– A sorozat. Mindenképpen meg kell nézmem. Nem tudnak utána jönni?

– De asszonyom...

Edit a nappali felé pillantott, hátha Jockey megjelenik az ajtóban és megsúgja, mit kell mondanom, de csak a hangja úszott át a lakáson.

– Ez nem elég jó. Azt fogják hinni, hogy egy szenilis, tévébolond vénasszony vagy, és mindenképpen kijönnek. Inkább azt kérdezd meg, mikor érnek ide!

A diszpécser még mindig azt magyarázta, micsoda abszurdum, amit az előbb mondott.

– Igaza van – vágott közbe Edit. – Összevissza beszélek a fájdalomtól. Amúgy is lesz ismétlés is. Mikorra lesznek itt?

– Nyolc-tíz perc múlva.

– Alig várom!

Letette a telefont, és a nappali felé fordult.

– Ez túlzás volt – mondta Jockey feddően, de azért mosolygott, és Edit

felderült. – Öt perccel számolj – in-tett a konyha felé. – A hűtővel kezd.

Edit jó kezével félretolta a hűtő elől a sámlit, a ládányi almát és a kisbaltát.

– Azt rakd majd ki a kamrába. Előbb azonban végezz a hűtővel. Gyorsabban, Editkém! Tedd bele egy zacskóba, és ügyelj, hogy ne szivároogjon.

Edit kinyitotta a hűtőt. A felső polcra Sára nézett vissza rá, üveges szemében néma váddal.

– Nem kellett volna olyan szörnyű dolgokat mondanom – nézett vissza Edit rezzenéstelenül. – Lepcses száju ringyó.

Hajánál fogva felemelte a fejet és egy fekete szemeteszsákba sülyesztette.

– Rakd a mosogató alatti szekrénybe – sürgette Jockey, és mosolyogva a vállára tette a kezét. – Siess, már csak négy perc!

Edit visszamosolygott rá, s egy pillanatra megérintette az ujjait, vidáman, félelem nélkül. Amíg Jockey itt van vele, minden rendben van.

színház

AZ ÁRMÁNY ÉS SZERELEM CSAPDÁIRÓL

Bonczidai Éva

Inkább elveszíteni mindent, nyomorulttá tenni azokat, akiket a legjobban szeretünk, mint hogy megszegjük az esküinket? Nem tudom, hányan tudnak ma egyértelműen igennel felelni erre a kérdésre. Nem tudom, valaha volt-e erre egyértelmű a válasz.

Az adott szó ma már csak kevesek értékrendjében jelent biztosítékot bármire is, ma már a szerelemből kimondott házassági eskü is megszeghető anélkül, hogy az ember a becsületét elveszítené, nem hogy a gonosz módon kicsikart esküvést is szentnek és sérthetetlennek tekintenék. Furcsa csapda az, amikor az egyik fél becsületessége palástolja el a másik aljasságát, az ártatlan védi meg az álnokot. Mai szemmel nézve butaság is. De nem biztos, hogy csak a képlékenyebb morális értékrend mondatja ezt velünk, hiszen ha például megnézzük Friedrich Schiller *Ármány és szerelem* című polgári szomorújátékát, az 1783-ban írt tragédiában sem érezzük helyénvalónak Luise végtelenül értelmetlen becsületességét, és a szerelmesek értelmetlen halála épp a konvenciók végzetes kártékonyására irányítja a figyelmet. Láthatjuk, a végtelenség – még becsületből is – tragédiához vezet. Végignézni ezt kényelmetlen és bosszantó – a drámának ez

a síkja ma is pontosan működik, bármennyire távolinak érezzük is azt a problémát, hogy a különböző társadalmi osztályból származó szerelmeseket környezetük megpróbálja elválasztani egymástól. Ez csupán a felszín, a szerelem, amin a nézőtérben ülő jól öltözött hölgyek, urak elandalodhatnak. Az ármány azonban sokkal izgalmasabb és tanulságosabb. Lássuk be: jelenvalóbb, ebből adódóan pedig időszerűbb is, ezek a karakterek mai ismerőseink.

Legutóbb a Pécsi Nemzeti Színház mutatta be Schiller drámáját Méhes László rendezésében, Forgách András fordításában. A darab évszázadok óta repertoáron van különböző színházakban, és minél távolabb kerülünk attól a korszaktól, amelyet megmutat, annál több csapdát rejt. Mert csapda az is, ha aktualizálják, csapda az is, ha nem veszik figyelembe az időt, csapda az is, ha túl komolyan veszik ezeket a karaktereket, és csapda az is, ha karikírozzák őket. A pécsi előadás szereplői becsületesen megküzdnek ezzel a szöveggel, és közben színészi energiákkal, karakterformáló apró játékokkal egyben tartják a vég felé gravitáló történetet.

A rendező, aki láthatóan a komolyan vevés mellett tette le a voksot, pörgő ritmusú jelenetváltásokkal

Fotó: Mihály László

élénkíti a lassú hömpölygéssel kibomló drámát. Erős képpel indít: a görög tragédiák karát idéző kórus – mint csuhába öltözött szerzetesek csoportja – a Kyrie eleisont énekl, majd a könyörgés vészjósló hangjaiból egyszerűen kiválik Miller belső monológja: „Ez az én házam. Nekem kellett volna job-

ban ügyelnem a lányomra...” Szép ez a kettősség, az Uram, irgalmaz és a belső tépelődés, mintha Miller (Rátóti Zoltán), az apa teljes karaktere a felelősség, az önvád, a tehetetlenség és a kegyelemben reménykedés különös ötvözeté volna. A kórus végig színen marad, de sajnos egy-két hasonló megszólalást leszámítva csak biodíszletként vannak jelen.

Összességében korrekt előadást láthatunk, mégis megválaszolatlanul hagy egy igen alapvető kérdést: miért kellett ezt most színpadra vinni, mit akartak az alkotók – Schiller szövegén túl – elmondani a világról?

vers

Kopriva Nikolett
Amire csak a fák
emlékeznek

I.
Idegen kapualjakban eltaposott jégvirágok.
Az égen nem szakad föl a sötét,
köd hullámzik az utcák fölött.
Amikor felébredek, vak vagyok,
szemem helyén izzó gömb.
Kitapogatom a testem – ez is egy stádiuma a létnek.
Ütöm az ajtót, csikospizsamás férfi nyitja ki,
szemében megtörik arcom.
Csak aludni akarok.
Amikor rámcsapja az ajtót,
csőrömpölve hullik szét az üveg,
szilánkjai megszagatják a kék ruhát,
nem veszem föl soha többé.
Föld íze a számban, mintha egyszer már eltemettek volna,
rám nőttek a jégvirágok,
ki van a bőröm alatt (?)
Csak aludni akarok.

II.
Országúti kocsmában filléres vodka,
sörpenészes asztalokon művirág,
húgyban úszó vécek,
eltűnt tenger szaga,
traktor zúgása a távolban,
nem ér ide soha.
Hamvakat hurcoló köd,
széltől remegő ablak,
egy térfigyelő kamera üres pillanatai,
amire csak a fák emlékeznek,
biciklin széllel szemben,
kormányra fagynak az ujjak,
varjakkal közeledő horizont,
a kinyíló ajtókból szivárgó félelem,
a kihúzott függönyökből szivárgó félelem,
zaj, aminek nincs eredete,
magzatpózban a víz alatt.

III.
Túl kék és nyirkos a kezem,
időnként meg kell kötnöm, hogy élni bírj.
Ellapátolom a ház előtti cigarettahegyét,
a törött borosüvegeket elásom,
leülök az erdő közepére, várom, hogy a nap sugarai
fölégessék a fákat,
te az utcákon járkálsz, megállsz egy ablak alatt,
kezedben sör és cigaretta.

A szó semmilyen értelmében nem találkozunk.
Amikor levágom a kezem, sírsz,
megnyugtatlak:
mint ragacsos, undorító kocsonya a hűtőben,
úgy rohadt a nyakunkon, nehezebb lenne ezt tovább viselni,
mint a több trillió ránc szakadt, meg nem történő érintést.

A fák ugyanolyanok

Egyszer megkérdezted,
miért lyukasak a ruháim, néhol a bőröm,
megnyugtattalak, így megy manapság:
néha meg kell állnod a tükör előtt,
hogyan lásd, ott vagy még.

A mi utcánkban eltűnnek a szomszédok is,
magukkal viszik az udvart, a kutyát, a sört,
aztán időnként hajnalban újból
susmognak az ablak alatt. A kocsmában
megszokott, ha valaki nem jön vissza a mosdóból,
ízesen nevetnek azon, hogy „elnyelte a föld”,
pedig látszólag minden áll,
a fák ugyanolyanok, mint tíz éve.

A padló rései között

a bogarak időnként feljöttek a föld alól
fényt enni és kiszagolni
a haldoklókat
nyomaikban egy másik világ szaga
olykor napokig nyitva hagyom az ablakot
padlón fekvé gyakoroltam először a halált
majd fürdővízben
ütközéskor nem reccsent az öreg akác
és egy egész erdő nőtte ki magát
a törött ablak szilánkjából
kötél varr mintát a nyakba
egy tükör folyamatosan nekem hadar
szavai szétszakadnak

Szauer Ágoston

Alkonyodik

Szemünk a fenyvesig
hiába is kutat.
A tárgyak elnyerik
végső alakjukat.

Mint kezdetben, olyan.
Nincs mérhető adat.
Az áram sem rohan.
Egy perc homály marad.

Csendet szentelj neki.
Most nem kell gondolat.
A karszék elnyeli
a földi súlyokat.

Varázspálcák, talizmánok

Őszutó

Fonott szék, tálka, alma, keksz.
Lényében meg nem írt regény.
A konyha árnyak tája lesz,
arcán most néhány perc remény —

a rádió majd újra bűg,
a postás hátha fékez itt...
Festmények, néma szemtanúk.
Az ágyra friss leplet terít.

Egy ismeretlen

A törvény él. Nem látni, hallani.
Talán már távol árnyat is vetett.
Az Úr ráér, lassan számolja ki
egy szalvétán a végső képletet.

Hiány

Ábécé szalad.
Két betű között
tér-időnkéből itt
messze költözött

egy még jeltelen
kis világdarab.
Szóköz lesz, de mély,
ott fehér a lap.

Tán minden tudás
ettől szaggatott.
Így nem is csoda,
Rimbaud hallgatott.

képzőművészet

Szócs Miklós TUI

Ars poetica

Jó ideje már arra törekszem,

hogy műveim ne elsősorban „szépek”, inkább „helyesek” legyenek a szó hagyományos értelmében anélkül, hogy eközben hűtlenné válnék a szépművészethez, ami a mesterségem;

hogy látóterem szélesítésével, mélyítésével szemléletemet egyre inkább univerzalizáljam anélkül, hogy eközben megfeledkeznék az alázatról, mely a megismerés záloga;

hogy képességeim, affinitásaim függvényében asszimiláljam régvolt kultúrák, bölcsességek doktrínáinak lényegét anélkül, hogy eközben lebecsülsem a mindennapok fel-felfénylő apró igazságait;

hogy mindeközben megkíséreljek eljutni a puszta megfigyeléstől az ideális formák látásáig anélkül, hogy eközben elhanyagoljam a részleteket;

hogy mindezt minél tisztább szellemi indíttatással és technikai perfekcióval igyekezzek kifejezésre juttatni anélkül, hogy eközben teret engednék a szükséges mértéket meghaladó kételynek, mely minden törekvő réme;

hogy műveim egy bennük önmagát kinyilvánító, láthatatlan erőter, vagy magasabb entitás edényeként egyfajta belső emelkedés segédeszközeivé válhassanak anélkül, hogy eközben megfosztanának a formaszépség érzéki örömétől;

hogy ezáltal valamiféle, a hétköznapiak őrlőmalmában merőben szokatlan, ünnepi sejtelem, teljesség- vagy egységérzet itassa át a szemlélődőt anélkül, hogy eközben bármiféle káros, vagy kóros mellékhatás jelentkezne benne;

hogy ugyanakkor az átlényegülés megannyi kísérlete közben lehetőleg ne lépjem át túlságosan a közérthetőség egyébként meglehetősen szűkre szabott határait anélkül, hogy ne számolnék a lehetséges következményekkel;

hogy soha, soha ne engedjem, hogy a magasabb megismerés áhítata a megélhetés fogcsikorgató kényszerévé silányuljon anélkül, hogy tudnám, ezzel elárulom a küldetésem;

és hogy mindig, mindig tisztában legyek az Önök kitüntető figyelmének jelentőségével anélkül, hogy valaha is lemondanék saját utam magányosságának keserű öröméről.

Fotós: Benkő Sándor

Lapszámunkat **SZÓCS MIKLÓS TUI** szobraival illusztráltuk.

Szócs Miklós TUI szakmai életrajza a hazai palettán rendhagyónak mondható; a hivatalos képzőművészet világán kívülről érkezett és bensőleg máig kívülálló is maradt.

Érthető, hiszen úgy indíttatásai, mint megvalósítási módzatai tekintetében merőben más utat jár, mint kortársai zöme; nem követ -izmusokat, trendeket, nem csatlakozik csoportosulásokhoz, inkább a maga sajátos útját járja; erről időről időre egyre markánsabb művei tudósítanak.

Azt a munkásságához szükséges, eredendő hajlamaival megfeleltethető művelődéstörténeti és spirituális tudást, amely ma már műveinek szilárd szellemi bázisát képezi,

hosszú évek, évtizedek hangyaszorgalmával maga gyűjtötte egybe.

A tanulóidők érzési folyamata során a fára és csak a fára vonatkozó, elementáris, érzéki anyagszeretetről a hangsúly lassacskán eltolódott a szellemi ösztönzőerők irányába; így manapság már művei formaszépségük dacára inkább talán egyfajta filozófiai rébuszoknak tekinthetők - ő újabban életdiagramoknak nevezi munkáit - amelyek benső törvényszerűségei megfelelő kondíciók nélkül nehezen felfejthetők.

Lassan, de feltartóztatlanul ma is munkálkodik és munkásságát egészében szemlélve egyfajta összetett és egyre táguló szellemi körkép - ő úgy mondja: példázat - bontakozik ki.

Élők könyve

Cím nélkül

Zebra

A KÖNYVEK KÖZÖSSÉGTEREMTŐ EREJE

Villányi Rózsa

2017-ben, nyugdíjba vonulásom alkalmából könyvtáros kollégáimtól, az olvasóimtól, kicsiktől és nagyoktól egyaránt meghatóan szép búcsúztatásban volt részem. Este, amikor otthon körülvettem a csend, váratlanul Bertók László Kossuth-díjas költőnk *Állunk a világ közepén* című versének kezdősorai jutottak az eszembe: „Elszalad ami esemény / de úgy tesz mint aki marad.” Levettem a polcra a kötetet – Bertók László válogatott versei. Emlékeztem, hogy a költő a gondolatait is leírta erről az 1987-ben született szonettjéről, amelyet a rendszerváltás versei közé sorolt. „Úgy tűnt, hogy a versek írásakor s megjelenésekor a szakma s az olvasók is értették a képeket, áttételeket, utalásokat. De bizonyos, hogy az akkor születettek, vagy a későbbi nemzedékek csak a kor, a történelem alapos ismeretében érthetik. S hogy ami mindenkire, mindig hatást gyakorolhat, az a versekbe írt örök emberi, hangulati, érzelmi, gondolati, erkölcsi tartalom. Ha van bennük” – olvasható a Forrás folyóiratban megjelent, *A valóság s a tény* című írásában.

Ezen az estén fogalmazódott meg bennem teljes bizonyossággal, hogy szeretnék létrehozni egy olyan olvasókört, amelyben nem az irodalmi művek stílusjegyeit, írói, költői eszközeit fogjuk elemezni, hanem azt, hogy rám, az olvasóra hogyan hat a mű. Ne az iskolai végzettség számíton, hanem – Viktor E. Frankl orvos pszichiáter szavaival élve – „a szív bölcsessége”.

Kissné Heinrich Szilvia kolléganőm, aki a Pécsi Csorba Győző Kertvárosi Fiókkönyvtár könyvtárosa, azonnal rábólintott az olvasókör létrehozásának a tervére. A könyvtár Facebook-oldalán és szórólapokon toborzó felhívást tett közzé. Pillanatok alatt meglett a húsz főben megjelölt csoportlétszám. Ennyi látogatót kényelmesen le lehet ültetni a könyvtárban, s úgy gondoltuk, ennyi ember mindig szóhoz juthat a havi kétszer két órára tervezett összejövetelek idején.

Kolléganőm kedves, empatikus személyisége volt az a bizalmi alap, amely az ötven éven túli hölgyeket bevonzotta a foglalkozásra. A korhatár nem volt előírás, ahogyan az iskolai végzettség sem. A bemutatkozáskor pár szóval mindenki azt mondott el magáról, amit akart, s ekkor derült ki, hogy a nyugdíjas hölgyek többsége főiskolai, egyetemi végzettségű, és többen olyan területen dolgoztak, ahol pénzügyi ismeretekre volt szükség. De zenepedagógus, óvónő, gyógyszerész, gyógynövényszakértő, ápolónő, idegvezető is a csoport tagja lett. Egy-két ember ismert egy másikat, összességében azonban mindenki idegenként tekintett a másikra, ahogyan rám is.

Egyetlen betartandó szabályra hívtam fel a figyelmet, arra, hogy egymás véleményét udvariasan hallgassuk meg. Mindenki más-más életutat járt be, és az útközben szerzett tapasztalataiból alkotta meg a saját igazságát, amiből akár tanulhatunk is.

Példaként *Jászai Mari emlékirataiból* olvastam fel az 1925. május 12-i naplórészletet.

Móricz Zsigmond *A boldog ember* című regényéből szintén a befejező

sorokat, amely így kezdődik: „Nézd, György fiam...” Mindkét részletben a szereplők az emberi lét értelmére keresik a választ.

Előbb-utóbb mindenki felteszi magának azt a kérdést, hogy az élete során mennyire sikerült megfelelnie azoknak a feladatoknak, amelyekkel akarva, akaratlanul szembesült. Erre a kérdésre épül a nagyszerű pszichiáter, neurológus Viktor E. Frankl által alkalmazott logoterápia és egzisztenciaanalízis, amellyel a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának szervezésében rendezett biblioténing-vezető tanfolyamán ismerkedtem meg, a 2000-ben kezdődött hat féléves képzés során.

Nem mondhatnám, hogy a csoport tagjai között felszabadult beszélgetés kezdődött, de elkezdődött, és két hét múlva teljes létszámmal újra összejöttünk, sőt mindenki befejezte azt a Boldizsár Ildikó könyvében található afrikai népmese történetét, amelyet a találkozó végén kolléganőm kiosztott a csoport tagjainak. Nem született két egyforma befejezés.

A következő összejövetelekre olyan művekkel készültem, amelyek az élet nagy fordulópontjaihoz kapcsolódnak, és a megélt események a szereplők egész életére kihatnak.

A fiatalon elhunyt Szabó István *Isten teremtményei* című novellája is ilyen mű. (...)

Othoni feladatként arra kértem a csoport tagjait, olvassák el Balázs Béla librettóját, a *Kékszakállú herceg várát*. (...) *Kékszakáll* történetét megtaláljuk az európai népek mondáiban, felnőtteknek szóló mesében. Az „elvetélt varázsló” története, Clarissa Pinkola Estés a *Farkasokkal futó asszonyok: beavatás a nőiség őseredetének titkaiba* című könyvében egy másfajta megközelítésre ad alkalmat. Az ő értelmezésében a női lélek fejlődésének vagyunk a szemtanúi különböző szimbólumok segítségével.

A témához látszólag nem kapcsolódik Tóth Krisztina *Soha egy szót se* című novellája.

A férfi szereplőnek bizonyára nem véletlenül a beszédes Hübner nevet adta az írónő. „A hübrisz ókori görög fogalom, amelyet leginkább a főg, elbizakodottság szóval szokták fordítani. Eredetileg túlkapást, áthágást jelöl, másvalaki szférájába ártva behatolást jelentett... A klasszikus Athénben azonban konkrét büntetőjogi fogalom is volt: az olyan erőszakos cselekedeteket jelölték vele, amelyek célja kizárólag az áldozat megszegyenyítése és megalázása volt a saját felsőbbrendűség kimutatásáért” – összegzi a Wikipédia.

A hős nő egyes szám első személyben mondja el a történetet. Tőle tudjuk meg, hogy még általános iskolás korában szeretett bele a nála három évvel idősebb fiúba, s ez az érzés nála igazából soha nem múlt el. Abban a reményben megy vissza gyermekkorra színhelyére, a táncház-találkozóra, hogy Hübner is ott lesz, s végre beszélgetnek is egymással. A fiú valamikor néptáncos volt, s igen, ott volt a rendezvényen, a helyi televízió operatőreként, s végig azt nézte, hogy a közben felnőtt, negyvenéves, tanult nő láthatóan most is őt keresi a táncszínház-találkozó tömegében.

Kiss Judit Ágnes *Találkozás egy régi szerelemmel* című verse is ezen a találkozáson hangzott el.

Soha nem hagyjuk, hogy lehangozó érzésekkel érjenek véget a beszélgetéseink! (...)

Az egy fél évre tervezett találkozó végén, immár csoporttá, sőt, ahogy megállapítottuk, baráti csoporttá összekovacsolódkva, mindenki a folytatás mellett döntött. Nem maradtunk húszan. Komoly betegségek és nagymamai teendők miatt pár ember nem tudta vállalni a kéthetentei találkozókat, de új tagokkal is bővültünk. A létszámunk 13 és 15 fő között van. Akik meggyógyultak, azok visszajöttek, nem csupán testben, de lélekben is megerősödve.

Minden félév valamilyen tematika jegyében zajlik, téli, nyári és rövid tavaszi szünetekkel. A szünetek arra jók, hogy a nagyobb lélegzetű könyveket ezekben az időszakokban el tudjuk olvasni, netán újra olvasni.

Szabó T. Anna *Senki madara* és Ljudmila Ulickaja *Szonyecska* című könyve a mai napig a nagy kedvencek között van. (...) Szonyecska tetszési indexe első nekifutásra két szélsőség között mozgott, de a nagy párbeszéd ideje igazából ezzel a könyvvel indult el. A hős nő életét elutasító reakciókat egyre inkább a sajnálat váltotta fel, majd az a felismerés, hogy Szonyecska önfeláldozó élete egy kicsit mindnyájunkban benne van, bármilyen nehéz is ezt kimondani. Szabó Lőrinc *Semmiért egészen* és Reményik Sándor *Nem urad, s királyod* című verseket is meghallgattuk a találkozón.

Szerb Antal *Utas és holdvilág*, Márai Sándor *A gyertyák csonkig égnek*, *Az igazi, Judit... és az utóhang*, ezek a nagyobb lélegzetű regények szintén sok kérdést vetettek fel, ahogyan Franz Kafka *A per* című könyvéből kiemelt A törvény kapujában című parabola is. A döntés születéséhez elolvastuk Dosztojevszkij *Karamazov testvérek* regényéből *Zozsima sztarec serdüül- és ifjúkorának emlékei még a világból*. A *parbaj* című fejezetet.

A könyvek, versek kiválasztásának első lépése mindig a személyes érintettség volt, vagyis, hogyan hatott rám a mű. Úgy gondolom, ha ez hiányzik, elvesz a hitelesség, ugyanakkor el is kell távolodni a történettől, mert csak így lehetek, lehetünk befogadói mások gondolatainak.

A csoporton belül egyértelműen tapasztalható volt, hogy a jó műveknek valóban több szintje van, nagyon sok értékes, érdekes gondolatok hangzottak el, „nem középiskolás fokon”.

Döntéseket hozni mindig nehéz, amikor a közösen kiválasztott témakörhöz könyveket válogatok, gyakran eszembe jut Szabó Magda gondolata is: „véremmé vált az, amit a gyerekeknek eszmélésük első percétől fogva tanítani kellene az iskolában, hogy nincs az életnek ok nélküli és következményektől mentes pillanata, és minden, ami később ránk következik, valamelyik jelentéktelenségében terepszínűre álcázott döntés eredménye”.

A harmadik évet kezdjük el, s bár női csoportként működünk, a háttérben ott vannak a férfiak mint társak, barátok, mint fiaink, unokáink. Humorral és nagy empátiával működünk együtt, hol egy-egy, a cso-

portnak küldött elismerő üzenettel, nem ritkán tőlük, igen, a férfiaktól kapunk finom süteményeket, sőt ha kell, személyes jelenlétükkel is a segítségünkre vannak. (...)

Darvasi László *Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisasszonyt?* elbeszélése nagy derűtséget keltett, ahogyan Szabó T. Anna *Cruelty free* novellájának korántsem szimpatikus férfi szereplője, aki arról mesél, hogyan csábított el egy nőt, akit az ágyába akart vinni. (...)

Murakami Haruki: *Férfiak nő nélkül*, az általam nagyon kedvelt novellát sem hagytam ki a férfilelek témaköréből, s örömmel tapasztaltam, hogy többen elolvasták a szerző más írásait is. (...)

Malamud *Nyugdíjban* című novellájának orvosát azonnal a kedvenc, szeretni való hősök táborába soroltuk, annak ellenére, hogy az ízlésével akadtak gondjaink: „Új zöld öltönyt viselt, kék csíkos inget és rózsaszín nyakkendőt.” (...)

S végül a legnehezebb, a megbocsátás és a meg nem bocsátás is a témánk volt. Két történetet olvastunk el, Schäffer Erzsébet beszélgetését Páskándi Géza özvegyével, Sebők Annával, a másik pedig Darvasi László *Megbocsátás* hangjátéka volt. Shakespeare 75. szonettjéről és Latinovits Zoltán Ruttkai Év-

hoz írt leveléről nem beszélgettünk, csupán meghallgattuk azokat. Néha kell a léleknek a csend.

Igen, ebben a női csoportban érzelmekről, vágyakról, a megbocsátani tudásunkról vagy nem tudásunkról, az élet sokszínűségéről olvastunk. Lehet, hogy egyeseknek némely történet nem nyerné el a tetszését, vagy így felsorolva nem érti, bizonyos műveknek mi közük van egymáshoz. A csoporttalálkozók hangulatát nem lehet szavakkal visszaadni. Goethére utalva, a könyvek között mi mindig megtaláltuk azt a bizonyos „vörös fonalat”. Szeretnek hívják. (...)

A nyugdíjas évek gyakran járnak elmagányosodással. A mi kis csoportunk ettől az állapottól védelmet nyújt. S nem csak egymáshoz, a könyvekhez való viszonyunk is megváltozott. A 2020-as tavaszi fél évben már a lányok, mert magunk között így hívjuk egymást, hozzák kedvenc könyveiket, s a kérdéseiket is, amelyekre közösen szeretnénk válaszokat kapni. Izgalmasnak ígérkezik, hiszen olyan szerzők hősei várnak ránk, mint például Margaret Atwood, Frances Hodgson Burnett, Debra Dean, Gárdos Péter, Krúdy Gyula, Alice Munro, Szabó Magda. A sornak még nincs vége. Reméljük, még sokáig nem lesz vége.

Nem áll módunkban teljes terjedelemben közölni a tiszteletre méltó pécsi olvasókör működéséről írt beszámolót, de inspirációként közzé tesszük a levélben említett művek jegyzékét.

Balázs Béla: *A kékszakállú herceg vára*
Bertók László: *Állunk a világ közepén*
Bertók László: *Becsuktam ajtót, ablakot*
Boldizsár Ildikó: *A fák titkos szíve - a Hamupipőke Facebook-profilja című kötetből*
Brizendine, Louann: *A férfiagy*
Darvasi László: *Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisasszonyt?*
Dosztojevszkij, Fjodor Mihajlovics: *A parbaj - részlet a Karamazov testvérek című regényből*
Egy asszony két vétkecskéje (bukovinai székely elbeszélés, Kóka Rozáliabgyűjtése)
Estés, Clarissa Pinkola: *Farkasokkal futó asszonyok: beavatás a nőiség őseredetének titkaiba*
Füst Milán: *Egy agg levele Zsuzsannához*
Garai Gábor: *Töredékek a szerelemről*
Gárdonyi Géza: *Hosszúhajú veszedelem*
Jászai Mari emlékiratai
József Attila: *Tudod, hogy nincs bocsánat*
Franz Kafka: *A per*
Karinthy Frigyes: *Férfibecsület*
Kiss Judit Ágnes: *Találkozás egy régi szerelemmel*
Kosztolányi Dezső: *Tengerszem*
Malamud, Bernard: *Nyugdíjban*
Maupassant, Guy: *A hazatérés*
Márai Sándor: *A gyertyák csonkig égnek, Az igazi, Judit és az Utóhang*
Móra Ferenc: *Aranykoporsó*
Móricz Zsigmond: *A boldog ember*
Móricz Zsigmond: *Égi madár*
Munro, Alice: *Megőrzött emlékek története*
Murakami Haruki: *Férfiak nő nélkül*
Örkény István: *Honvéd kórházban - a Meddig él egy fa?* című kötetből
Petőfi Sándor: *Ha férfi vagy, légy férfi*
Reményik Sándor: *Nem urad, s királyod*
Schäffer Erzsébet beszélgetése Páskándi Géza özvegyével, Sebők Annával - az *Egyszer volt: történetek, találkozások* című kötetből
Shafak, Elif: *Szerelmem*
Sohonyai Attila: *Ha nőt szeretsz; Várva rád*
Szabó István: *Isten teremtményei*
Szabó Lőrinc: *Semmiért egészen*
Szabó Magda: *Magdaléna*
Szabó T. Anna: *Cruelty free*
Szabó T. Anna: *Senki madara*
Szerb Antal: *Utas és holdvilág*
Tamási Áron: *Világló éjszaka*
Tóth Krisztina: *Soha egy szót se*
Tóth Krisztina: *Végül is még nyár van*
Ulickaja, Ljudmila Jevgenyjevna: *Szonyecska*
Yourcenar, Marguerite: *Dzsengi herceg utolsó szerelme*

hamuban sült pogácsa

LAMPIONVIRÁG

Az óriás jégmadár elsüvített. Szélesen kitért kék-fehér pettyes szárnya elsuhant a havas fenyőerdők felett, melyekre rátelepedett a szitáló köd. A fenyők ágain a csillogó hópelyhek ezrei nyugtalanul kergetőztek a levegőben és jeges szélvihar kerekedett. Amint a jégmadár eltűnt, a felhők feletti végtelen ismeretlen, összefüggő égi takarójával, mint egy puha, fehér bundával, védelmezőn ölelte karjaiba, varázsos szépségű hótakaróval burkolta be a havasokkal körbevett völgyet. Minden lecsendesült. Csak a hópelyhek néma szállingózása adott ki sejtelmes, puha hangot, amint egyik a másikkal kristályos réteget alkotva összekapaszkodott.

Egyszerre csak megkondult egy csilingelő hang, visszhangja hosszú percekig csengett-bongott a völgyben. A hófödte tisztás közepén egy hosszú, barna hajú lány lépdelt, ő énekelt ezen a földöntúli hangon. Sudár alakja szinte láthatatlan volt, csak pillanatokra tűnt elő galambszürke, vékony ruháskája. Az elröppenő idővel azonban a szitáló hóesés áttűnt a testén, amely levegővé változott. A szikrázó hóban tündöklő lény csillogó fényeket varázsolt maga köré. Amerre elhaladt, léptei nyomán a parányi mélyedések rendre eltűntek, jégcipője nem hagyott nyomot.

Kezében aranyszínű, hervadt lampionvirágot tartott maga elé. Formája hagyományokhoz hasonlított, és mint a szívet a vér erezte, ágas-bogas hálóval vont burkot rubinvörös termése fölé, mely szabálytalan lüktetéssel dobogott, mint egy beteg szív. Óvatosan lépegetett, féltőn óvta a parányi élőlényt, azután megállt és kétségbeesett tekintettel körülnézett. Ajka éles üveghangon kipréselt sóhajo-

kat lehelt, melyek párja felszállt az égbe, és utat törve magának a hősztálásban, a fenyves felé repült. A lány figyelte az életre kelt ködfoszlányt, és az erdő felé fordította fejét. Határozott léptekkel haladt, és a havas fák között, kezével félrehajtva a szűrős ágakat, eljutott egy kis faházig, melynek az ajtaja nyitva állt. A vaksötét erdészlabkból fényes, barna, nagy, szelíd szempár nézett vissza rá. A lány kissé távolabb megállt. A lakból kilépett egy szarvas, koszorús agancsa tucatnyi ágával félelmetes koronája volt, erőteljes nyakán az inak kidagadtak, pompás izmain fenségesen fénylett a barna szőr. Nyúlánk természetével a lányhoz poroszkált, feltartotta fejét. Tekintetük összeért, mély és titokzatos együttérzéstől telten. A lány lehajolt és megcsókolta a szarvas nemes homlokát, aztán a fülbe súgott valamit. A vad az erdő belseje felé fordította fejét.

A lány, amerre a szarvas jelezte, menetelt tovább. Az egyre sűrűsödő erdőben ruháját megszagatta egy-egy ág, arcát kiálló, hegyes tűlevelek mardosták. Mindenütt jégcsapok csüngtek a fák ágain, és minél beljebb került, egyre több jégcsap szakadt le, és belefúródott vékony, áttetsző testébe, de sebet nem ejtettek rajta, hiszen földöntúli lény volt. Rendületlenül ment tovább, kezében féltett kincsével, amely egyre ritkábban mozdult. Arca a hidegtől kipirult, ajka vörös lett. Haját belepte a hó, fehérre változott, jéggé fagyott. Minden egyes szempilláján fehér jéggyöngyök ültek, csodálatosan szép volt, ahogy pislogott.

Végre elérkezett a barlang bejáratához, amelynek helyét a szarvastól tudta meg. A lány letekintett a mélybe, a feneketlen sötétség lát-

Kettősség

tán megborzongott. Őlében szunynyadt a haldokló virág. Fejét szomorúan lehajtotta és sírni kezdett: égi hangján sikoltva harangozott. A fülrepesztő üveghangok hatására jégcipője száz darabra repedt, szempilláin a jéggyöngyök szanaszét pattogtak. Az erdő madarai, baglyok, hollók ezrei felreppentek, a farkasok felszelve fejüket üvöltve vonítottak, őzek, szarvasok csordái ijedten vágattak el a messzeségbe, a távoli faháznál maradt szarvas egetverő bőgésére megrengett a föld. Ő meg csak sírt, sikított, amíg teljesen magára nem maradt.

Egyszerre csak megjelent felette a parányi jégmadár, és rászállt a virágra, mint egy kalitkára. A tetején lévő kis nyíláson befurakodott,

és hosszú, sötétbarna csőrével megsúrta az élettelen szívet, és a csöppnyi termés vére a szűzi hóra cseppent. A természív dobogni kezdett, a szűrt seb életet pumpált belé, és a lány könnyektől ázott arcán felsejlett csillogó, örömteli pilantása, szája mosolyra húzódott, kiszakadt sóhajában a boldogság mártózott meg. Az égre tekintett, ragyogó, átszellemült testét ellepte a szitáló hó, és csak nevetett. Varázsos lényét megérintette a sűrű ködfelhők mögöl kikandikáló telihold fénye, és ő lassan emberi lény né változott, áttetsző teste immár valódi hús-vér emberré alakult át, kezében a lampionvirág izzó vörösen, telten, mint tavasszal a mezőn, életteli húsával virított. Apró kezé-

ben egyre nehezkesebben tartotta meg, a lampionvirág két ölnyire duzzadt, feje fölött a roppant nagy fenyőerdő az égig magasodott, az őz egy mamutállat nagyságában tűnt fel a távolban. A barlanghasadék a lányka mögött, mint egy palota bejárata, óriás üreggé változott. Minden a többszörösére nőtt, a kislány csöppnyi gyermek lett csupán. A jégmadár óriás madárrá alakult, kék-pettyes szárnyát a földre helyezte, és a lány, virágával a kezében, azon felsétált és a madár hátára ült. Átkarolta a nyakát, a madár pedig felrepült. Oldalazva került ki a fenyők havas ágait. Felszállt az égbe és a fenyőerdők felett, szélesre kitért szárnyaival, elsüvített.

Ujj a lap alatt

AZ OBRA DINN REJTÉLYE

Félelem és rejtély kódéba burkolóznak azok a legendák, amelyek szájról szájra terjedtek a múlt babonás tengeréseinek körében. Kísértethajók, elátkozott kincsek, tengeri szörnyek és megszállott kapitányok mind-mind visszatérő szereplői ezeknek a kétes hitelt érdemlő történeteknek, amelyek gyakran a hosszú hónapokra összezárt, a világtól elszakadt legénység

képeletéből pattantak ki. A vitorlások korában, a tartós elszigeteltség miatt eseménynek számított a hajók találkozása a nyílt tengeren. Ezen kivételes alkalmakkor, ha az időjárás vagy a diplomáciai helyzet lehetővé tette, akkor sorstársként üdvözölték egymást. Híreket cseréltek, kiegészítették egymás víz- és élelmiszerkészleteit, és ami a legfontosabb volt: hírt adhattak ma-

gukról. Hajókról, melyek soha sem érkeztek meg rendeltetési helyükre, olykor így jutott el az utolsó híradás az otthon maradtakhoz. Nagyobb fejtörést okoztak azonban azok a hajók, melyek idővel megkerültek, ám legénységük meghalt vagy eltűnt. A lehetséges magyarázatok ritkán jutottak túl a spekuláción, és egyértelmű bizonyítékok híján a teóriák gyakran vezettek kísértet-históriák születéséhez. Lucas Pope *Return of the Obra Dinn* című játékában pontosan az a feladatunk, hogy eloszlássuk a babonát és racionális magyarázatot találjunk a címbeli hajó esetére.

Lucas Pope neve nem ismeretlen a független játékok kedvelőinek körében. Korábbi műve, a *Papers, Please* szintén megkapó koncepcióra épül. Ebben egy fiktív kelet-európai ország bevándorlási tisztjének szerepében kell helytállnunk. Feladatunk pedig az, hogy minden egyes bevándorló papírjait és csatolt dokumentumait szigorúan ellenőrizzük, ezt követően pedig kérelmeiket elfogadjuk vagy elutasítjuk. Dolgunkat nehezítik a hamisított papírok, a törvénytörők, de lépést kell tartanunk a kormányunk bevándorlás politikájában beállt jogszabályi változásokkal is. A *Papers, Please* számos díjat és jelölést tudhatott magáénak, így mindenki fo-

kozott érdeklődéssel várta Lucas következő játékát.

A *Return of the Obra Dinn* az egyik leghírhedtebb tengeri rejtély, a Mary Celeste legendájából merítve kalauzol vissza bennünket 1807-be. Hősünk egy londoni kárbeclő ügynök, akit egy nap megbíznak az Obra Dinn nevű vitorlás bevizsgálásával. A Kelet-indiai Társaság hajója négy évvel ezelőtt tűnt el, amikor készült megkerülni a Jóréménység fokot, nemrég azonban felbukkant a tengeren sodródva. A társaság szeretné kideríteni, mi lett a hajó hatvan főnyi utasának, illetve legénységének sorsa, amelynek egy része holtan fekszik a fedélzeten, a másik részének pedig nyoma veszett. Akit lehet, azonosítanunk kell, majd megállapítanunk, hol és miképpen érte utol a végzete, ha pedig meggyilkolták, ki volt a tettes. Munkánk során két eszköz áll majd a rendelkezésünkre: a hajó utasait, illetve szállítmányát nyilvántartó könyv és egy elátkozott zsebóra. Utóbbi különleges képessége, hogy egy holttest közelében felpattintva megmutatja az illető halálának pillanatát. Ilyenkor egy statikus jelenetbe kerülünk, ahol a szereplők a pillanatba dermedve állnak a halál bekövetkeztekor. Ezt a virtuális diorámát szabadon körbejárva, minden részletében alaposan megvizsgálhatjuk

Kántor Mihály

– és nemcsak közvetlenül az adott jelenethez kapcsolódó nyomok után kutatva. Bár zsebóránk nagyon nagy segítség, a hajó rejtélyének csupán egy részét segít megoldani. Az sem könnyíti meg a dolgunkat, hogy a játék tíz fejezete nem lineárisan követi egymást. Ezzel az amúgy is szövevényes, szorosan összefüggő logikai rejtélyháló egy újabb csavart kap.

A *Return of Obra Dinn* vizuális megjelenítése a minimalizmus magasiskolája. Monokróm 3D grafikája nemcsak informatikai múltidézés, de művészi koncepció is egyben. Azt a benyomást kelti a nézőben, mintha a kor egy kriminológiai grafikusa igyekezne képekben rekonstruálni a hajón történt eseményeket. Fontos rámutatni, hogy a játékot Lucas Pope egymaga írta, programozta és még a muzsikáját is ő komponálta. Igazi szerzői alkotás tehát, amelyet végigjátszhatunk alapos detektívként, külön papírra jegyzetelve, gondosan kikövetkeztetve a részleteket, de akár hátradőlve is, kényelmesen, a rejtélynek nagy részét csak megtippelve. A kihívás mindkét esetben jelentős, de egyikben sem megoldhatatlan.

(*Return of the Obra Dinn*. Platformok: PC, Mac, PlayStation 4, Xbox One, Nintendo Switch.)

Hármasság